

**EX-ANTE АНАЛИЗА БУДУЋЕ
СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ
ПОЛОЖАЈА СТАРИЈИХ ЛИЦА**

Београд, 2023.

САДРЖАЈ

Увод

Анализа постојећег стања

Идентификовање кључних заинтересованих страна

Дефинисање општих и посебних циљева

Идентификовање и анализа ефеката могућих опција

Идентификовање мера, ресурса и индикатора праћења

Предлог врсте докумената јавне политике

Анализа ефеката предложених мера на физичка и правна лица и буџет

Увод

На основу Закона о планском систему Републике Србије¹, Министарство за бригу о породици и демографију Републике Србије уз подршку Популационог фонда Уједињених нација (UNFPA) у Републици Србији, покренуло је ех-анте анализу ефеката за потребе израде **Предлога стратегије за унапређење положаја старијих лица** у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године.

Методологија за израду ех-анте анализе ефеката јавних политика дефинисана је Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика², уз поштовање принципа пропорционалности³ и, превенције и предострожности⁴.

Основни извори статистичких података за израду ове анализе су Републички завод за статистику, Институт за јавно здравље Србије “др Милан Јовановић Батут”, Републички завод за социјалну заштиту, Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање и Евростат (Eurostat - European statistics). Као извори информација коришћени су и регулаторни документи, извештаји, репрезентативна истраживања и подаци из публикованих дискусија фокус група представника релевантних институција и невладиних организација, које су укључене у спровођење политике старења, уважена мишљења истраживача и експерата. Додатно, важан ресурс података за израду ех-анте анализе ефеката су коментари и анализа резултата са фокус група спроведених у оквиру евалуације Националне стратегије о старењу Владе Републике Србије 2006 – 2015⁵.

Ех-анте анализа ефеката за израду Предлога стратегије за унапређење положаја старијих лица у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године структурирана је у неколико делова.

Први део, Анализа постојећег стања, даје преглед демографских карактеристика становника Републике Србије, попис постојећег законодавног и стратешког оквира у Републици Србији из области у којима је присутан популациони фактор, као и међународног оквира релевантног за јавне политике у овој области. Овај део, укључује и осврт на ранију, ех-пост анализу ефеката Националне стратегије старења 2006-2015, и резултате проведених консултација за потребе наведене ех-пост анализе. Посебна целина у оквиру овог дела је идентификација кључних заинтересованих страна.

У другом делу, дефинисан је општи и посебни циљеви.

Идентификовање и анализа ефеката могућих опција и избор оптималне опције за остваривање жељених промена дати су у трећем делу. Оптимална опција разрађена је кроз идентификовање мера и ресурса неопходних за спровођење опције, као и идентификовањем индикатора за праћење резултата.

---

1 “Сл. Гласник РС”, бр. 30/2018

2 “Сл. Гласник РС”, бр. 8/2019

3 “Сл. Гласник РС”, бр. 30/2018

4 “Сл. Гласник РС”, бр. 30/2018

5 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1253/evaluacija-primene-nacionalne-strategije-srpski.pdf>

Четврти део, садржи анализу ефеката предложених мера на физичка и правна лица и буџет, и прдлог врсте документа јавне политике.

Основна претпоставка је, да се резултати анализе базирани на теоријским, емпиријским и компаративним истраживањима, могу користити при дефинисању и спровођењу јавне политике.

Анализа постојећег стања

Предмет анализе, разматрање демографског стања, тенденција и проблема у функцији дефинисања јавних политика.

Анализа је заснована на демографским карактеристикама старијих, детерминишућим факторима и очекиваним променама у догледној будућности.

1. Демографске карактеристике

Према подацима последњег пописа у Републици Србији⁶ (2022. година), укупан број становника је 6.647.003 (48,6% мушкараца и 51,4% жена)⁷.

Просечна старост становништва Републике Србије износи 43,8 година, с тим што су жене у просеку старије од мушкараца за око три године (просечна старост жена је 45,2 године, а мушкараца 42,4 године).

Табела 1. Становништво према полу и просечној старости, по регионима

	Број становника			Просечна старост		
	укупно	мушко	женско	укупно	мушко	женско
Република Србија	6647003	3231978	3415025	43,85	42,43	45,19
Београдски регион	1681405	794413	886992	42,73	41,03	44,25
Регион Војводине	1740230	845739	894491	43,64	42,03	45,16
Регион Шумадије и Западне Србије	1819318	895840	923478	44,31	43,09	45,49
Регион Јужне и Источне Србије	1406050	695986	710064	44,86	43,67	46,02

6 Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године није спроведен на територији АП Косово и Метохија.

7 <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Cyrl/>

Људски век је све дужи, али је и темпо старења становништва бржи него у прошлости. Данас се очекује да већина људи може да доживи више од 60 година.

Према подацима демографске статистике, очекивано трајање живота живорођене деце у 2021. години било је на укупном нивоу 69,96 година за мушкарце и 75,65 године за жене⁸. У односу на Попис 2011, просечна старост повећана је за око једну и по годину. Животни век у Републици Србији је за пет⁹ до 10 година краћи у односу на просеке ЕУ¹⁰.

Промена у дистрибуцији становништва према старијим годинама – позната као старење становништва – започела је у земљама са високим приходима (нпр. у Јапану је 30% становништва већ старије од 60 година). Међутим, до 2050. године, две трећине светске популације старије од 60 година живеће у земљама са ниским и средњим приходима¹¹. Ове земље биће суочене са великим изазовима како би њихови здравствени и социјални системи били спремни да максимално подрже актуелне демографске промене.

Свака земља на свету бележи раст удела старијих особа у популацији. У 2020. години број људи старијих од 60 година био је већи од деце млађе од 5 година. Између 2015. и 2050. године, удео светске популације старије од 60 година ће се скоро удвостручити са 12% на 22%. До 2030. године, 1 од 6 људи на свету ће имати 60 или више година¹².

Табела 2. Становништво према великим старосним групама, по регионима

	Укупно		0–14		15–64		65 и више година	
	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%
Република Србија	6647003	100	955452	14,37	4222696	63,53	1468855	22,10
Београдски регион	1681405	100	254270	15,12	1086113	64,60	341022	20,28
Регион Војводине	1740230	100	254971	14,65	1108342	63,69	376917	21,66
Регион Шумадије и Западне Србије	1819318	100	258234	14,19	1143283	62,84	417801	22,96
Регион Јужне и Источне Србије	1406050	100	187977	13,37	884958	62,98	333115	23,69

У периоду између два пописа није дошло до значајне промене у уделу млађих од 15 година у укупном становништву Републике Србије – 14,3% (Попис 2011) наспрам 14,4% (Попис 2022), али је дошло до осетног смањења удела лица старости 15–64 године – са 68,3% (2011) на 63,5% (2022), тј. за око 5%, док је удео лица старости 65 и више година порастао са 17,4% (2011)

8 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G202214019.pdf>

9 <https://www.udruzenjesz.rs/images/PDF/nacrt-strategije-socijalne-zastite-2019-2025-27032019.pdf>

10 <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/85964/prosecan-zivotni-vek-evropljana-raste-u-kojim-zemljama-stanovnici-zive-najduze-a-u-kojim-najkrace/vest>

11 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

12 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

на 22,1% (2022). Најнеповољнија демографска ситуација је у Региону Јужне и Источне Србије, где је скоро свако четврто лице (23,7%) старије од 64 године¹³.

Као последица смањења броја становника и старења популације смањује се радно способно становништво. Ово се одражава на економску ситуацију у друштву, као и на ниже потенцијале за финансирање социјалне сигурности која се великим делом ослања на опорезивање рада. Старење радне снаге, као део феномена популационог старења, али и настојања да се реше његове последице, захтева већа издвајања за преквалификацију и додатну едукацију, а потенцијално и за накнаде у случају незапослености и настајања инвалидности или ситуације хендикепа, услед све дужег присуства старијих особа на тржишту рада¹⁴. Системи пензијског и инвалидског осигурања, социјалне и здравствене заштите, одговарају на изазове овакве демографске структуре, уз праћење европских трендова у јавним политикама и, наравно, пре свега потреба и могућности домаће економије.

Према подацима из 2019. године, у Републици Србији, 23,8% старијих живи у самачким домаћинствима¹⁵. У популацији старијих при обављању кућних активности 29,7% нема потребу за помоћи, 33,3% добија довољно помоћи, док неостварену потребу за помоћи пријављује више од трећине (37%)¹⁶. Значајно чешће су у обављању свакодневних кућних активности и активности личне неге биле ограничене жене, старији од 75 година, становници ванградских насеља, најнижег образовања, као и најсиромашнији.

Трећина становништва старијих од 65 година (31,9%) оцењује сопствено здравље као врло добро и добро, нешто више од трећине становништва (41,3%) као просечно, а четвртина (26,8%) као лоше и врло лоше. Становништво Јужне и Источне Србије (30,7%), као и становништво ванградских насеља (31,4%) је у значајно већем проценту оценило своје здравље као лоше. У односу на 2013. годину, ово је побољшање показатеља општег здравља када је петина старијег становништва (22,4%) проценила своје здравље као добро и врло добро¹⁷. Међутим, Република Србија се и даље налази испод просека земаља ЕУ. По подацима ЕУРОСТАТ-а више од трећине становника (42,4%), од 28 земаља Европске уније старости 65 и више година проценило је сопствено здравље као врло добро и добро у 2019. години, а 14,4% као лоше. Функционално ограничење хода има скоро половина старије популације (44,8%), функционално ограничење вида 40,7% и слуха 45,9%, док свака четврта старија особа (25,8%) има велике тешкоће са ходом, 8,7% велике тешкоће са видом, а 13,9% велике тешкоће са слухом.

Просечна попуњеност капацитета домова за одрасле и старије (јавни и општи сектор) у 2021. години је била 78%.¹⁸ У јавном сектору је у 2021. години у односу 2020. годину смањен број ангажованих радника за 3%, а у односу на 2017. годину за 5%. За разлику од јавног, у општем сектору расте број запослених, те је у 2021. години ангажовано 7% више запослених

13 <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Cyrl/>

14 Matković G. (2018). Država blagostanja u zemljama Zapadnog Balkana. Centar za socijalnu politiku, Beograd

15 https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show/.do?dataset=_Ivps30&lang=en

16 Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, Републички завод за статистику, 2021, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/pdf/G20216003.pdf>

17 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/pdf/G20216003.pdf>

18 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2353/izvestaj-odrasli-i-stariji.pdf>

него у односу на 2020. годину и 75% више у односу на 2017. годину¹⁹. Потребно је нагласити и да је током последњих десет година у Републици Србији било само осам субспецијализација из геријатрије што, с обзиром на брз раст удела старијих особа у популацији треба да служи као упозорење²⁰.

У Републици Србији обухват пензијама је био у сталном порасту у претходном периоду²¹.

Табела 3. Обухваћеност пензијама у периоду 2017-2020. година

Година	Старосне пензије		Инвалидске пензије		Породичне пензије		
	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене	Деца
2017	455078	377934	106797	66227	4891	223564	8932
2018	471358	397119	105202	66491	5110	223795	8403
2019	488418	417566	103819	66656	5345	225610	8053
2020	500206	434555	101356	66381	5566	224162	7535

Старије жене представљају више од 97% укупног броја корисника породичних пензија, старих 65 и више година живота. То показује значај института породичне пензије као и пензијског и инвалидског осигурања у целини за одржање социјалног положаја ове категорије лица. 2012. године 47,1% жена старих 65 и више година живота је примало старосну или инвалидску пензију, а ово учешће расте на 54,1% 2016. године и 59,9% 2020. године.

Табела 4. Број корисника пензија према осигурању, према годинама за јун 2021. године

Запослени	Самосталне делатности	Пољопривредници	Укупно
1414617	102486	156034	1673119

Табела 5. Број корисника према врсти права за јун 2021. године

Старосна	Инвалидска	Породична	Укупно
1080732	257032	335355	1673119

Национални извештај о људском развоју – Србија 2022. године, указује на потребу увођења неког облика социјалне пензије као посебног модула у оквиру програма новчане социјалне помоћи као решење за смањење сиромаштва у старости. Ово решење проситиче из податка да право на новчану социјалну помоћ остварује око 10% од укупног броја старијих лица који испуњавају доходовни критеријум (више од половине не остварује право због имовине, а остали због неинформисаности, преобимне и компликоване административне процедуре, итд), односно ниво коришћења права старијих лица на новчану социјалну помоћ је изразито низак, а право на пензију не остварује око 12% старијих од 65 година²².

19 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2353/izvestaj-odrasli-i-stariji.pdf>

20 Четврти извештај о спровођењу Мадридског интернационалног плана акције о старењу 2017-2021. године, чију је израду подржао Популациони фонд Уједињених нација.

21 Извор: Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање

Како Република Србија спада у ред демографски старијих држава, са перспективом даљег старења и продужења животног века становништва, динамичне и значајне демографске промене постављају велике друштвене изазове који се односе како на финансијску стабилност старијих (покривеност одговарајућим пензијама и социјалном заштитом) и здравствену заштиту, тако и на пружање различитих услуга за ову групу становништва у потребном обиму. Начин понашања према старијим грађанима и креирање одговарајућих могућности за задовољење њихових потреба омогућава не само остваривање равноправности старијих, него свих генерација, имајући у виду неизбежан процес старења.

2. Законски и сīрајшешки оквир

2.1. Национални законски оквир

Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС”, бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 - др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022 и 138/2022) уређује добровољно и обавезно пензијско и инвалидско осигурање ²³.

Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање („Службени гласник РС“, број 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14, 68/14 - др. Закон, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 44/21, 118/21, 138/22 и 6/2023), уређује утврђивање и плаћање доприноса за обавезно социјално осигурање, које укључује пензијско и инвалидско осигурање ²⁴.

Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 95/2018 - аутентично тумачење) дефинише могућности старијих лица да оснују радни однос ²⁵.

Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/2011 и 117/2022) уређује област социјалне заштите, а која укључује и услуге намењене старијем становништву ²⁶.

Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС”, број 25/2019) уређује обавезно и добровољно здравствено осигурање у Републици Србији ²⁷.

Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС”, број 25/2019) уређује систем, организацију и спровођење здравствене заштите у Републици Србији ²⁸.

2.2. Међународни сīрајшешки оквир

Мадридски акциони план за старење (МИПАА) са Регионалном имплементационом стратегијом (РИС) (Уједињене нације, 2002). Приоритети препознати овим документом: 1)

---

22 Национални извештај о људском развоју Србија 2022. Људски развој као одговор на демографске промене (2022). Програм Уједињених нација за развој (УНДП) и Популациони фонд Уједињених нација (УНФПА).

23 https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.pdf

24 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-doprinosima-za-obavezno-socijalno-osiguranje.html>

25 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_radu.html

26 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html

27 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenom_osiguranju.html

28 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2019/25/2/reg/>

старије особе и развој; 2) унапређење здравља и благостања у старијем добу; и 3) стварање околине која подржава и подстиче развој старијих ²⁹.

Стратешки оквир Светске здравствене организације о активном старењу (Светска здравствена организација, 2002) дефинише кључне елементе активног старења: економску, бихевиоралну, личну, социјалну, детерминанту здравствене и социјалне услуге, и физичко окружење ³⁰.

Водич за глобалне градове прилагођене старењу (Светска здравствена организација, 2007), дефинише осам области у којима су неопходне промене како би градови постали прилагођени старијем становништву: становање, социјална партиципација, поштовање и социјална инклузија, грађанска партиципација и запосленост, превоз, отворени простори и изграђена средина, подршка заједнице и здравствене услуге, те комуникације и информације ³¹.

Даблинска декларација о европским градовима и заједницама прилагођеним старењу (Даблин, 2013), значајан документ за Европску унију ³².

ЕУ стуб социјалних права (EU Pillar of Social Rights), представља важан оквир политика који садржи 20 принципа који треба да доведу до јачања социјалне димензије ЕУ. Принцип 15 се односи на приходе и пензије у старијем животном добу ³³.

Green Paper on Aging заснован је на налазима извештаја о утицају демографских промена које је објавила Европска комисија у јуну 2020. године и истиче изазове и могућности демографског старења, узимајући међугенерациску солидарност као кључну основу ³⁴.

Извештај Европске комисије о утицају демографских промена (The European Commission Report on the impact of demographic change) представља покретаче демографских промена и њихов утицај широм Европе ³⁵.

UN Global Report on Ageism идентификује препоруке за различите актере (државе, УН агенције, организације цивилног друштва, приватни сектор) у погледу забране дискриминације на основу година старости. ³⁶

Агенда за одрживи развој 2030 - укључује све три кључне димензије одрживог развоја: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине. Поред свих 17 циљева, фокус стављамо на следеће циљеве: свет без сиромаштва, добро здравље, квалитетно образовање, родна равноправност, достојанствен рад и економски раст, одрживи градови и заједнице ³⁷.

---

29 <https://unece.org/DAM/pau/MIPAA.pdf>

30 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

31 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43755/9789241547307_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

32 https://www.agefriendlyeurope.org/sites/all/modules/custom/features/age_covenant/files/Dublin-Declaration-on-AFC-2013.pdf

33 <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>

34 European Commission, Directorate-General for Communication, (2022). Green paper on ageing, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/785789>

35 Report on the impact of demographic change (2020) - Reader friendly version | European Commission (europa.eu)

36 <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>

37 https://www.undp.org/sustainable-development-goals?gclid=Cj0KCQjwnf-kBhCnARIsAFIgl492b07R4TTbNVcmIaUYNSjNnaSHIVMPJACIYj-xZBKxh8JG2QBcpzYaApFGEALw_wcB

2.3. Национални стратешки оквир

Национална стратегија о старењу 2006-2015³⁸. Дефинише десет стратешких праваца, којима су обухваћена три општа циља: 1. Старији су активни учесници развоја друштва, 2. Бољи квалитет живота и унапређење здравља старијих, 3. Сарадња и удруживање су основни инструменти у остваривању плана акције.

Током последње године важења Стратегије спроведена је евалуација њене примене, која је показала да се, упркос појединим унапређењима која су постигнута, процес њене имплементације одвијао спорије него што је то предвиђено. Поред тога, унапређења су најочљивија на подручју институционалне социјалне заштите. Као приоритетне области деловања за наредни период издвојене су следеће области:

- Смањење сиромаштва старијих људи.
- Улагање у доживотно образовање старијих.
- Преузимање мере превенције и заштите старијих од занемаривања и насиља.
- Прилагођавање животне средине потребама старијих и обезбеђивање сигурности старијих.

Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године са Акционим планом за период од 2016. до 2018. године („Службени гласник РС”, број 4/2016).

Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године („Службени гласник РС” 12/2022).

Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026 („Службени гласник РС”, број 61/2018).

Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019-2026. године („Службени гласник РС”, број 84/2019).

Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период 2013 до 2018. („Службени гласник РС”, број 60/2013), препознала је старије као једну од девет осетљивих друштвених група која се налази у повећаном ризику од дискриминације. Пратећим акционим планом за реализацију Стратегије предвиђено је осам мера које су експлицитно усмерене ка старијим.

Насиље над старијима се у Републици Србији препознаје и третира превасходно као насиље у породици³⁹. Према евиденцији центара за социјални рад, старији су представљали приближно једну шестину свих случајева породичног насиља пријављених овим установама⁴⁰.

У периоду од последњих пет година усвојено је неколико значајних докумената, стратешких и оперативних који се директно баве овом темом:

Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године⁴¹,

Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године са Акционим планом за период од 2016. до 2018. године⁴²,

38 https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Nacionalna%20strategija%20o%20starenju_1.pdf

39 Четврти извештај о спровођењу Мадридског интернационалног плана акције о старењу 2017-2021. године, чију је израду подржао Популациони фонд Уједињених нација.

40 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2355/punoletni.pdf>

41 https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/541264/strategija_protiv_nasilja_nad_zenama_i_u_porodici050_cyr3.zip

42 https://www.srbija.gov.rs/extfile/sr/256478/strategija-rodna_ravnopravnost190_cyr.zip

Закон о спречавању насиља у породици⁴³,

Правилник о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити⁴⁴,

Посебан протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима⁴⁵,

Посебни протокол за правосуђе у случајевима насиља у породици и партнерским односима⁴⁶,

Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима⁴⁷,

Посебан протокол Министарства здравља за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу⁴⁸.

Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање⁴⁹ конкретно се бави појавом насиља над корисницима установа – укључујући оним за домски смештај – чиме се препознаје да се насиље дешава и изван породице, у институцијама.

Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Србије (од 2020. Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог) финансирала је више значајних пројеката који су се бавили промовисањем права и положаја старијих.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, Повереник за заштиту равноправности и Популациони фонд Уједињених нација у Србији организовали су у Београду, у септембру 2021. године Национални дијалог о старењу и дискриминацији старијих којем је претходило регионално представљање првог Глобалног извештаја УН о дискриминацији по основу година старости.

Цивилни сектор је током последњих пет година имао континуиране активности промовисања позитивне слике о старењу и старијим особама, уз пуну партиципацију старијих (Олимпијада спорта, здравља и културе трећег доба, Обележавања Међународног дана старијих особа, 1. Октобра, Различите кампање Црвеног крста Србије, Конкурс за најбоље путописе особа старијих од 60 година, у организацији удружења Снага пријатељства - Amity, Фестивал стваралаштва старијих „Златно доба“, Фестивал међугенерациске сарадње „Океј“, Фестивал Миксер)⁵⁰.

43 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html

44 <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Pravilnik%20o%20zabranjenim%20postupanjima%20zaposlenih%20u%20SZ.pdf>

45 <https://hrcvr.org/wp-content/uploads/2020/09/Poseban-protokol-o-postupanju-policijskih-slu%20C5%BEbenika-u-slu%20C4%8Dajevima-nasilja-nad-%20C5%BEenama-u-porodici-i-u-partnerskim-odnosima.pdf>

46 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj58-K19dryAhXtx4UKHXI-DSkQFnoECAQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.mpravde.gov.rs%2Ffiles%2FProtokol%2520p14.%252014.%25202014..doc&usg=AOvVaw1yLvqKPhTinyp931_Wpd7y

47 <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20MRZSP%20nasilje%20u%20porodici.pdf>

48 <http://projekti.zdravstvo.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Isto-Poseban-Protokol-Tirkizni-tekst.pdf>

49 https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_protokolu_postupanja_u_ustanovi.html

50 Четврти извештај о спровођењу Мадридског интернационалног плана акције о старењу 2017-2021. године, чију је израду подржао Популациони фонд Уједињених нација.

Идентификовање кључних заинтересованих страна

Матрица заинтересованих страна, описује: основне карактеристике заинтересованих страна; интересе и начин на који проблем утиче на заинтересоване стране; капацитете и мотивацију заинтересованих страна да се изврши промена; могуће активности заинтересованих страна да постигну своје интересе.

Табела 6. Матрица заинтересованих страна

Кључне заинтересоване стране и њихове основне карактеристике	Проблеми заинтересоване стране (какав утицај проблеми имају на заинтересовану страну)	Интереси заинтересоване стране (и могуће активности за њихово остваривање)	Потенцијали заинтересоване стране (капацитет и мотивација за остваривање промене)	Предлог плана или идеје заинтересоване стране
Институт друштвених наука - Центар за демографска истраживања	Препрека у анализама старосне структуре становништва: методолошка неусклађеност података пописа, велики временски интервали без поузданих података.	Праћење промене у старосној структури становништва. Унапређење истраживања везаних за процес демографског старења у Србији.	Побољшање квалитета живота старијих лица.	Феминизација старијих. У Србији су жене бројније у укупној популацији. Код старијих од 80 година на два мушкарца долазе три жене.
Институт за ментално здравље	Повећан број старијих лица са одређеним менталним поремећајима, намеће потребу за правовременим реаговањем. Оснаживати службе за заштиту менталног здравља старијих.	Обезбедити међуресорну сарадњу.	Превенција и унапређење менталног здравља старијих особа, активно, здраво и функционално старење.	Дестигматизација старијих лица са менталним поремећајима.
Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање	Недовољна електронска писменост.	Портал е-Шалтер. Пензионерске картице.	Сектор за ИТ.	Дигитализација. Електронско описмењавање старијих (паметни телефони, таблети,

				рачунари). Радионице међугенерациске сарадња.
Министарство за бригу о селу	Села у фази нестајања; села без пута и везе са светом; села без продавнице, поште, амбуланте.	Елементарна друштвена - економска одрживост нашег села. Нова аграрна реформа у Србији.	Национални тим за препород села Србије	Министарство ће у даљем раду бити на располагању са свим потребним анализама из свог делокруга.
Министарство правде	Дискриминација према старијим особама.	Праћење остваривања права старијих особа у складу са начелом недискриминације и побољшања њиховог положаја.	Спровођење мера којима се отклањају уочени случајеви дискриминације према старијим, посебно у погледу приступа органима правосуђа и остваривању права на бесплатну правну помоћ.	Министарство ће у даљем раду бити на располагању са свим потребним анализама из свог делокруга.
Стална конференција градова и општина	Отклањање или ублажавање ризика и неповољних животних околности старијих, посебно у руралним подручјима са недовољно развијеном инфраструктуром, као и у самачким домаћинствима.	Заступање интереса градова и општина и лобирање за усвајање прописа и стратешких докумената. Обуке, консултације и саветодавна подршка за локалне самоуправе.	28 мрежа – специјализованих стручних панела у датој области; осам ресорних одбора; 28 мрежа професионалаца који имају задатак да разматрају и предлажу иновативна решења за унапређење положаја и рада локалне самоуправе.	Унапређивање положаја старијих путем обезбеђивања услуга од посебног значаја, обезбеђивање подршке за јединице локалне самоуправе на плану унапређења локалних социјалних политика, размена примера добре праксе на плану међугенерациске сарадње.

3. Евалуација Националне стратегије о старењу 2006-2015. године

У овом делу дајемо осврт на анализу података са округлих столова који су организовани у склопу евалуације примене Националне стратегије о старењу 2006-2015. године. На овим округлим столовима учествовало је 120 учесника, представника научне и стручне јавности и практичара из јавног, цивилног и приватног сектора из области социјалне заштите, здравства, образовања, запошљавања и правосуђа, на локалном и националном нивоу. Учесници су јединствени у ставу да су у оквиру свих десет стратешких праваца у Националној стратегији о старењу 2006-2015. године постигнута одређена унапређења, али се целокупан процес имплементације одвијао спорије него што је планирано и очекивано. Укупан обим постигнућа разликује се по подручјима Републике Србије⁵¹.

Табела 7. Структура одговора учесника фокус групе „Евалуација примене Националне стратегије о старењу Владе Републике Србије, 2006 - 2015. и предлози за нови стратешки оквир“ (2016) (ex-post анализа).

Закључци	Позитивни одговори	Негативни одговори
Увођење феномена старења у развојне политике	<ul style="list-style-type: none"> Планирање капацитета социјалне заштите старијих са локалном самоуправом Децентрализацији неких услуга социјалне заштите Одрживост услуге помоћ и нега и неким Крагујевац НВО као пружалаца социјалних услуга за старије Нови домски капацитети 	<ul style="list-style-type: none"> Без афирмацији породице Без индикатора сиромаштва Без евиденција о старијим у руралним областима Декларативна укљученост старијих у планирању политике Објективно немогући рокови Приватни капацитети нису укључени у мрежу установа
Интеграција старијих људи у заједницу	<ul style="list-style-type: none"> Информисање старијих Самоорганизоване активности Дневна подршка у локалној заједници Укључивање медија и допринос у ширењу позитивне слике Самоорганизовање старијих Старији, чланови удружења 	<ul style="list-style-type: none"> Неостварена права, због недостатка капацитета Већа интегрисаност у заједницу у градској него у сеоској средини Изолованост старијих због сиромаштва Недовољна географска покривеност социјалним услугама Недовољно тема о старијим у школским програмима Недовољно волонтерског рада

51 „Евалуација примене Националне стратегије о старењу Владе Републике Србије, 2006 - 2015. и предлози за нови стратешки оквир“ (2016) (ex-post анализа).

Праведна (макроекономска) расподела ресурса у заједници

- Пензионери на тржишту рада
- Испуњене Међународне обавезе

- Основана служба за кућно лечење и палијативне услуге не ради
- Нису уведене социјалне пензије
- Без приступа неформалном образовању за старије
- Дискриминација према старијим на селу
- Без мјусекторске сарадње

Прилагођавање социјалне заштите последицама старења становништва

- Црвени Крст - брига, дружења и креативни рад старијих
- Самоорганизовање старијих
- Хуманизација услова у домовима
- Промоција и лобирање у градској управи за развој нове услуге дневног борава - за дементне старије особе у Београду
- Олакшице и ослобађање од одређених трошкова за (65+) и сиромашних старијих

- Без процене квалитета услуга и пружаоца услуга из приватног и НВО сектора
- Без интегрисања социјалних и здравствених услуга
- Мали обухват са социјалне помоћи
- Недовољно средстава за социјалне трансфере
- Без капацитети за дневни боравак на урбаним подручјима и услуга кућне неге на сеоском подручју
- Селективно финансирање услуга
- Непланирано смањење броја стручних кадрова, пензионисање

Прилагођавање тржишта рада последицама старења радне снаге и становништва

- Пензионери могу да заснују радни однос
- У домовима за одрасле и старије се посвећује већа пажња активнијем коришћењу времена

- Свакодневна родна и старосна дискриминација
- Евидентирање старијих радника, без мера активног запошљавања
- Без подстицаја за радно ангажовање, нпр. волонтерски рад.
- Не користи се потенцијал старијих кроз систем социјалног предузетништва
- Скромне активности и мере за флексибилно и постепено пензионисање

Обезбеђивање до-

- Мотивисаност за усавршавање

- Мали избор за усавршавање и/

животног образовања за старије људе

доквалификацију старијих радника

или доквалификацију старијих

- Подстиче се оснивање културно уметничких друштава и рекреативне активности, без укључивања у образовни процес
- „Мрежа Универзитета за треће доба“, гаси се и нестаје
- Формални образовни систем затворен за старије полазнике
- Потребни су програми и реализација обука за самосталан и независан живот у старости

Здравствена заштита у функцији потреба и независног начина живота старијих људи

- Домови здравља задовољни сарадњом са центрима за социјални рад и домовима за одрасле и старије особе
- Центри за социјални рад, сарадња са геронтолошким центром одлична, сарадња са здравственим установама већи изазов

- Систем примарне здравствене заштите оптерећен, недовољно кадра, недовољно средстава
- У 2/3 села, неприступачне услуге примарне здравствене заштите
- Без интегрисаног модела дугорочног збрињавања, усклађен са европским интеграцијама

Унапређена родна равноправност

- Инструменти и механизми заштите родне равноправности, формирана родна тела општина непосредно задужена за питања равноправности полова

- Недовољно учешће старијих жена у политичким телима
- Већа оптерећеност старијих жена у послова неге и бриге о члановима породице и кућним пословима
- Старије жене честе жртве породичног насиља
- Једнак рад се једнако не плаћа у односу на родну припадност.
- Угрожен положај старијих жена у сеоским домаћинствима

Подршка породици са старијим члановима

- Услуга помоћ у кући.
- Предлог нових услуга: достава куваног оброка, разне сервисне услуге у домаћинствима – зависно од конкретних потреба, психосоцијална подршка породици и сл.
- Услуге у складу са динамиком старења популације
- Заговарање подршке породицама које брину о својим дементним члановима

- Неуједначеност између демографског и економског развоја
- Уместо промоција солидарности, јавност се упознаје са случајевима злоупотребе старијих у контексту склапања уговора о доживотном издржавању, или одузимања пословне способности
- Недоступне службе за кућно лечење и патронажне службе
- Недовољно волонтера старијих
- Без подршке неформалним него-

Праћење имплементације НСС, унапређење научног рада и развоја НВО

- ватељима
- Без едукација за чланове породица који брину о старијима
- Без јединственог система праћења у оквиру заштите старих на свим нивоима
- Ресурси старијих се не користе у невладиним организацијама и у активностима самоорганизовања у пружању међусобне подршке и помоћ
- Недовољно транспарентно праћење имплементираних активности на националном нивоу и у контексту међународне сарадње

4. Поис релевантних публикација

За прикупљање информација и података анализирани су и релевантне публикације и извештаји:

- Национални извештај за четврти циклус прегледа и процене спровођења Мадридског међународног акционог плана о старењу и његове регионалне стратегије имплементације (МИПАА/РИС) 2017-2021. Републике Србије ⁵²;
- Усамљеност и социјална изолација старијих особа у Републици Србији, UNFPA Србија и НВО Идеас 2022 ⁵³;
- Посебни извештај о дискриминацији старијих лица у Републици Србији који је израдио Повереник за заштиту равноправности у 2021. години ⁵⁴;
- Пројекције сиромаштва за старије особе – Утицај КОВИД-19 пандемије и украјинске кризе на сиромаштво старијих особа у Републици Србији ⁵⁵, коју је припремио UNFPA у оквиру Заједничког програма УН „Јачање социјалне заштите у Србији кроз увођење елемената за реаговање на кризу/кризне ситуације“;
- Анализа Националних трансферних рачуна ⁵⁶;
- Национални трансферни рачуни и препоруке за политике у социјалном сектору ⁵⁷ и др.

52 Четврти извештај о спровођењу Мадридског интернационалног плана акције о старењу 2017-2021. године, чију је израду подржао Популациони фонд Уједињених нација.

53 http://ideje.rs/wp-content/uploads/2023/04/usamljenost_kod_starijih.pdf

54 <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2021/09/poseban-izvestaj-o-diskriminaciji-starijih.pdf>

55 https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/projekcije_siromasta_starijih_uticaj_pandemije_covid19_i_krize_u_ukrajini_na_siromastvo_starijih_u_republici_srbiji.pdf

56 Извор: Републички завод за статистику Србије, 2021.

57 Matković, G. (2022). Nacionalni transferni računi i preporuke za politike u socijalnom sektoru. UNFPA

Попис, као свеобухватна анкета, евидентира бројна обележја становништва свих старосних група, што је омогућило анализу популације старијих из различитих углова. Такве анализе морају бити полазиште за све истраживачке надоградње, као и за јавне политике. Укрштање пописних обележја са подацима о старости је било изузетно информативно и сазнајно, јер указује на квалитативна својства испитиване популације.

Анализом стручне литературе, констатујемо да многа истраживања промовишу проспективан концепт и изналазе начине да квантитативним приступом уваже и подрже чињеницу да у животној путањи различитих генерација фазе животног циклуса не наступају у исто време, и да је старост не само лична, већ и генерацијски варијабилна. Суштина је, да поред биолошких одредница, старост фигурира и као социјални конструкт, увек у спрези са стереотипима и предрасудама (што је предочено у многим научним и стручним радовима). Чак и летимичан поглед на факторе који обликују структуре старијег становништва и генерацијске особености, указује на велику хетерогеност, мада се она пословично (али нелогично) посматра као јединствена.

На основу анализе, могуће је издвојити бројне факторе који утичу на квалитет живота старијих. Они одређују њихову будућност, угрожавају њихову сигурност и достојанство. Истовремено, детерминишу мере у циљу превенције, отклањања или ублажавања проблема и у обезбеђивању квалитетног, сигурног и достојанственог живота старијих. Истичимо релевантне факторе који су нам служили за дефинисање предлога општег и посебних циљева и мера за унапређење квалитета живота старијих особа (продужен животни век и веће учешће старијих у општој популацији, сиромаштво, здравље, животни услови, положај старијих, посебно положај жена и у руралним срединама, социјални статус, целоживотно учење, учешће у друштву, насиље и дискриминација, ставови друштва, међугенерациска солидарност).

Дефинисање општих и посебних циљева

ОПШТИ ЦИЉ: УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА СТАРИЈИХ

Сигурна будућност (сигурност), квалитетан живот и достојанство, уз одржив систем интегрисаних услуга које подржавају здраво и активно старење, представљају стратешки оквир јавне политике која омогућава старијим лицима да буду уважена и укључена као ресурс у заједницу са свим својим капацитетима. Визија се може остварити кроз бољу информисаност старијих лица и високу сензибилност заједнице, спровођењем активности са равноправним учешћем старијих лица у свим областима живота (политичком, социјалном, економском, културном и спортско рекреативном).

Посебан циљ 1. Повећање свести популације о потребама и могућностима старијих

Посебан циљ 2. Унапређење приступа јавним услугама, са посебним освртом на рурална подручја

Посебан циљ 3. Унапређење приступа програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старија лица

Посебан циљ 4. Унапређење волонтерских активности старијих у локалним заједницама

Посебан циљ 5. Унапређивање институционалне заштите старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља)

Идентификовање и анализа ефеката могућих опција и избор оптималне опције

Када је реч о идентификовању и анализи могућих опција, важно је напоменути да се ex-ante анализа ефеката обавља након осам година од истека претходне Националне стратегије о старењу 2006-2015.

У складу са тим, а у циљу прихватања најбоље опције за даљи развој и имплементацију политике старења, разматране су следеће опције:

1. Опција Status quo
2. Приступ заснован на потребама старијих (Секторске стратегије)
3. Холистички приступ (Међусекторска стратегија)

Опција Status quo

Прва опција за стратешки документ је опција Status quo.

Ова опција подразумева примену досадашњих мера јавне политике, без иновација и унапређења, и без додатних финансијских средстава.

Имајући у виду да се променила демографска структура старијих, самим тим и њихове потребе и сам концепт старења, реално је очекивати да се и јавна политика усагласи са савременим концептом, демографском и економском ситуацијом.

Приступ заснован на потребама старијих (Секторске стратегије)

Опција која узима у обзир потребе старијих, пре свега за институционалном заштитом и социјалном интеграцијом. Ова опција подразумева, поред већ постојећих услуга за старије у области социјалне, здравствене и правне заштите, увођење нових услуга помоћи и подршке.

Приступ није свеобухватан и интегративан већ парцијалан, а самим тим мање ефикасан и користан за старије. Ризик је, да ли ће нове услуге и већи броја корисника и нове пружаоце услуга пратити и адекватно повећање буџета.

Холистички приступ (Међусекторска стратегија)

Опција заснована на демографским подацима, новом концепту и холистичком приступу. Узима у обзир потребе старијих, али и њихове капацитете и ставове социјалне средине. Приступ је свеобухватан, усмерен је на целу популацију, а не само на поједине циљне групе. У основи ове опције је промена свести према старијим особама. Старије особе нису терет већ бенифит савременог друштва.

Холистички приступ (комбинација мера различитих сектора), не захтева додатна буџетска издвајања. Потенцијални ризик за спровођење ове опције представља неефикасност у координацији између различитих сектора. У циљу унапређења међусекторске координације ова опција предлаже увођење редовног годишњег извештавања о спроведеним активностима и

њиховим ефектима. Опција не захтева оснивање нових тела, већ успостављање новог механизма праћења примене предложене опције.

Табела 8. *Поређење опција према дефинисаним критеријумима*

Критеријуми	Назив опције		
	Status quo	Опција 2	Опција 3
Ефикасност у достизању циљева	3	1	5
Ефективност у достизању циљева	1	2	5
Трошкови спровођења опције	2	3	1
Капацитет за спровођење опције	3	1	3
Одрживост опције	3	3	3

Идентификовање мера јавне политике за постизање посебних циљева

Посебан циљ 1. Повећање свести популације о потребама и могућностима старијих

Мера 1: Организовање информативно едукативне кампање о потребама старијих

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Мера 2: Развијање међугенерациске солидарности и сензибилитета према старијим

Активност 1: Спровести анализу наставних планова и програма предшколског, основношколског и средњешколског образовања са фокусом на потребе старијих

Индикатор: Анализа наставних планова проведена и дате препоруке за програме сензибилизације и међугенерациске солидарности

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2025.

Активност 2: Допунити наставне планове и програме у складу са препорукама о сензибилизацији и међугенерациској солидарности према старијим

Индикатор: Допуњени наставни планови и програми предшколског, основношколског и средњешколског образовања

Време: 2027. и 2028. година

Посебан циљ 2. Унапређење приступа јавним услугама, са посебним освртом на рурална подручја

Мера 1: Доступност јавног превоза у свим руралним насељеним местима

Активност 1: Урадити анализу могућих решења за увођење превоза на линијама које нису исплативе

Индикатор: Анализа урађена и дате препоруке за унапређење приступа услугама јавног превоза

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024.

Мера 2: Обезбеђење приступачних јавних услуга старијим лицима применом начела „Дизајн за све“

Активност 1: Прилагодити пружање услуга у установама у складу са начелом „Дизајн за све“

Индикатор: Број јавних установа које су отклониле архитектонске баријере за улазак и кретање кроз објекат свих особа, старијих и особа са инвалидитетом

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Посебан циљ 3. Унапређење приступа програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старија лица

Мера 1: Промоција целоживотног учења за старије (припрема за пензију)

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: Од 2024. континуирано

Мера 2: Задовољавање културних, образовних и спортских потреба старијих

Активност 1: Организовати културне, образовне и спортске садржаје за старије

Индикатор: Број реализованих пројеката/програма из области културе, образовања и спорта за старије суфинансираних од стране јединица локалне самоуправе или надлежних министарстава - Износ средстава додељених за организовање културних, образовних и спортских садржаја за старије од стране јединица локалне самоуправе или надлежних министарстава – Процент јединица локалне самоуправе са организованим пружањем културних, образовних и спортских садржаја за старије.

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Мера 3: Обезбеђење јавних спортских и сличних установа за спортску рекреацију старијих

Активност 1: Обезбедити простор за вежбање на локалном нивоу

Индикатор: Број просторија/група које вежбају у континуитету

Средства: буџет локалне заједнице, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Набавка адекватних помагала и реквизита

Индикатор: Број активних локалних заједница; Број активних особа укључених у редовне програме

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: Од 2024. континуирано

Активност 3: Ангажовање стручног кадра

Индикатор: Број активно ангажованог стручног кадра

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: Од 2024. континуирано

Мера 4: Промоција активног и здравог старења, ефекти спортске рекреације на здравље старијих

Активност 1: Израдити Упутство о превентивном вежбању старијих особа

Индикатор: Број стручно едукативних трибина организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Израдити Тестове за проверу функционалних способности старијих

Индикатор: Број локалних заједница у којима је урађена едукација тестирања функционалних способности старијих

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 3: Превентивно вежбање у локалним заједницама за старије (програми спортске рекреације)

Индикатор: Број урађених тестирања функционалних способности по локалној заједници

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 4: Фестивал рекреације старијих

Индикатор: Број локалних заједница и старијих који су учествовали на манифестацији

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Посебан циљ 4. Унапређење волонтерских активности старијих у локалним заједницама

Мера 1: Унапређење волонтерских услуга на нивоу локалне заједнице

Активност 1: Успоставити волонтерске сервисе (акционе група на нивоу локалне заједнице)

Индикатор: Број јединица локалне самоуправе које су успоставиле волонтерски сервис за пружање услуга старијим

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: Континуирано од 2024. године

Активност 2: Повећати свест међу грађанима о успостављеним волонтерским сервисима и волонтеризму у локалним заједницама

Индикатор: Број јединица локалне самоуправе које су организовале информативно едукативне кампање о волонтеризму

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: Континуирано од 2024. године

Посебан циљ 5. Унапређивање институционалне заштите старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља)

Заштита здравља:

Мера 1: Промовисање здравог старења у складу са специфичним потребама старијих

Активност 1: Спровести истраживање о навикама и потребама старијих

Индикатор: Проведено истраживање о навикама и потребама старијих

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024.

Активност 2: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 3: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: Донаторска средства пројектне активности

Време: Од 2024. континуирано

Мера 2: Јачање капацитета здравствених радника и сарадника за рад са старијим

Активност 1: Едуковати здравствене раднике и сараднике за рад са старијом популацијом са фокусом на најучесталија обољења у овој доби (укључујући ментална обољења)

Индикатор: Број учесника едукација по свакој теми проведене едукације

Средства: буџети и буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Допунити програме специјализације доктора породичне медицине са садржајима из геронтологије и геријатрије

Индикатор: Програми у оквиру редовних студија или специјализација за докторе породичне медицине укључују садржаје из наведених области

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2028.

Активност 3: Допунити програме редовног образовања за дипломиране медицинске сестре/техничаре са садржајима из геронтологије и геријатрије

Индикатор: Програми у оквиру редовног образовања или додатне стручне специјализације за дипломиране медицинске сестре/техничаре укључују садржаје из наведених области

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2026.

Мера 3: Повећање доступности услуга палијативне неге

Активност 1: Повећати капацитете постојећих установа здравствене заштите за пружање услуга палијативне неге

Индикатор: Број корисника палијативне неге; Број здравствених установа које пружају услуге палијативне неге

Средства: буџет и буџети јединица локалне самоуправе

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Основати нове здравствене установе за пружање палијативне неге

Индикатор: Број ново-отворених здравствених установа које пружају услуге палијативне неге

Средства: буџет и буџети јединица локалне самоуправе

Време: од 2024. континуирано

Социјална заштитиња и сијурносї:

Мера 1: Унапређење капацитета за пружање услуга из области социјалне заштите за старије

Активност 1: Проширити делатност и подржати центре за социјални рад/службе за социјалну заштиту у пружању услуга помоћи у кући, дневног збрињавања и прихватилишта за старије

Индикатор: Процент јединица локалне самоуправе са организованим пружањем услуга из социјалне заштите за старије - Број установа које пружају услуге социјалне заштите - Број дневних центара за пружање социјалних услуга старијим

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Мера 2: Унапређење хранитељства за старије

Активност 1: Промовисати збрињавање старијих у стању потребе у хранитељске породице

Индикатор: Број кампања које промовишу збрињавање у хранитељским породицама за старије

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Едуковати хранитељске породице за старање о старијим

Индикатор: Број едукованих хранитељских породица

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Мера 3: Организовање информативно едукативне кампање о социјалним правима и потреби властитог активирања за остваривање ових права

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активности 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Мера 4: Побољшање приступа проширеним социјалним правима за старије у стању социјалне потребе

Активност 1: Усвојити и реализовати одлуке о проширеним социјалним правима

Индикатор: Број старијих у стању социјалне потребе која су остварила проширена права (по праву)

Средства: буџети јединица локалне самоуправе и донаторска средства

Време: Од 2024. континуирано

Мера 5: Успостављање регистра (евиденције) старијих без примања при локалној заједници

Активност 1: Изменити закон о локалној управи и самоуправи у сврху успостављања регистра старијих без примања

Индикатор: Регистар о старијим интегрисан у закон о локалној управи и самоуправи

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024. и 2025. година

Активност 2: Прикупити податке потребне за успостављање регистра старијих без примања

Индикатор: Број локалних заједница које су успоставиле регистар старијих особа без примања

Средства: буџет јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2025. континуирано

Превенција насиља:

Мера 1: Организовање информативно едукативне кампање о превенцији насиља у породици, о важности пријаве насиља и важности рехабилитације старијих над којима је почињено насиље

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време. од 2024. континуирано

Мера 2: Јачање стручних капацитета центара за ментално здравље и полицијских станица за рад са старијим жртвама насиља

Активност 1: Повећати број ангажованих стручних радника из области социјалних делатности при центрима за ментално здравље и полицијским станицама

Индикатор: Број запослених стручних радника социјалних делатности у полицијским станицама и центрима за заштиту менталног здравља

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Идентификација индикатора за праћење ефеката

ОПШТИ ЦИЉ: УНАПРЕЂЕЊЕ КВАЛИТЕТА ЖИВОТА СТАРИЈИХ

Индикаџор 1: Очекивана дужина живота у доби од 65 година

Опис: Очекивана дужина живота у доби од 65 година

Извор: На основу демографских прорачуна

Временски оквир: Сваке године

Сегрегација: пол [мушко; женско], подручје [урбано; рурално]

Опис: Очекивана дужина здравог живота је мера очекиване дужине живота без инвалидитета која спаја информације о квалитету и квантитету живота. Индикатор мери очекивани преостали број година без ограничења везаних за активности

Извор: Потребно спровести истраживање

Временски оквир: 2024. и 2030.

Сегрегација: пол [мушко; женско], подручје [урбано; рурално]

Посебан циљ 1. Повећање свести популације о потребама и могућностима старијих

Индикаџор 1: Задовољство старијих својом породицом

Опис: Задовољство старијих својом породицом

Извор: Анкета

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 2: Задовољство старијих лица другим члановима заједнице

Опис: Задовољство старијих другим члановима заједнице.

Извор: Анкета

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Посебан циљ 2. Унапређење приступа јавним услугама, са посебним освртом на рурална подручја

Индикаџор 1: Приспујачности јавног превоза старијим

Опис: Процент старијих лица која самопроцењују степен приступачности јавног превоза у локалној заједници у тренутку истраживања.

Извор: Индикатор може се обезбедити кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 2: Приспујачности примарних здравствених услуга старијим

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 3: Приспујачности поштанских услуга старијим

Опис: Процент старијих лица која самопроцењују степен приступачности поштанским услугама у локалној заједници у тренутку истраживања.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030

Индикаџор 4: Присџуџачносџ банкарских усџуџа сџариџим

Опис: Процент старијих која самопроцењују степен приступачности банкарским услугама у локалној заједници у тренутку истраживања.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Посебан циљ 3. Унапређење приступа програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старија лица

Индикаџор 1: Задовољсџво сџариџих досџуџиним кулџурним, образовним и сџорџско-рекреативним активносџима у заједници

Опис: Процент старијих који самопроцењују степен задовољства доступним културним, образовним и спортско-рекреативним активностима у локалној заједници у тренутку истраживања.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 2: Целоживотнo учење

Опис: Процент популације старије од 65 година која тврди да је учествовала у едукацији у току четири седмице пре прикупљања података.

Извор: Анкета о радној снази (АРС)

Временски оквир: Сваке године

Индикаџор 3: Учесџће у сџорџско-рекреативним активносџима

Опис: Процент популације старије од 65 година која учествује редовно или повремено у спортско-рекреативним активностима у локалној заједници.

Извор: Анкета о мотивацији и учествовању у програмима спортске рекреације

Временски оквир: Сваке године

Индикаџор 4: Коришћење информационих џехнолоџија

Опис: Процент лица старијих од 65 година која користе интернет бар једном седмично.

Извор: Анкета о употреби информационих и комуникационих технологија (ИСТ)

Временски оквир: Сваке године

Посебан циљ 4. Унапређење волонтерских активности старијих у локалним заједницама

Индикаџор 1: Процент сџариџих која учесџвују у волонтерским активносџима на нивоу заједнице

Опис: Процент старијих од 65 година која проводе неплаћену волонтерску активност кроз неку организацију барем једном седмично.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030

Индикаџор 2: Процент старијих корисника волонтерског сервиса у локалним заједницама где су њакви сервиси усвојављени

Опис: Процент старијих корисника волонтерског сервиса

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 3: Процент старијих који брину о деци и унуцима

Опис: Процент популације старије од 65 година која брине/чува своју децу или унуре (бар једном седмично).

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 4: Процент старијих који брину о старијим

Опис: Процент популације старије од 65 година која се брине о старијим или лицима са инвалидитетом која су им у роду (бар једном недељно).

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 027, 2030.

Индикаџор 5: Учесће младих у волонтерским активностима за помоћ старијим

Опис: Процент лица у доби од 18 до 40 година старости која проводе неплаћену волонтерску активност кроз неку организацију барем једном недељно, а која за кориснике има старије особе.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Посебан циљ 5. Унапређивање институционалне заштите старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља)

Заштита здравља:

Индикаџор 1: Процент старијих који имају здравствено осигурање

Опис: Процент старијих особа које имају здравствено осигурање.

Извор: Анкета

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 2: Присуство болести у популацији старијих

Опис: Процент популације у доби од 65 до 74 година која болује од учесталих обољења (дијабетес (Е10-Е14), кардиоваскуларна обољења (И00-И99), деменције (Ф00-Ф99) и малигне неоплазме (Ц00-Ц97))

Извор: Институт за јавно здравље „др Милан Јовановић Батут“

Временски оквир: Сваке године

Индикаџор 3: Задовољство старијих здравственим услугама у заједници

Опис: Задовољство старијих особа здравственим услугама у заједници.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 4: Процент старијих које редовно физички вежбају

Опис: Процент популације од 65 и више година која се бави спортом или вежбањем скоро сваког дана.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Социјална заштити

Индикаџор 1: Присутност услуга социјалне заштите старијим

Опис: Процент старијих која самопроцењују степен приступачности услугама социјалне заштите у локалној заједници у тренутку истраживања.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету SILC.

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 2: Број захтева за остваривање социјалних права старијих

Опис: Број захтева за остваривање права из социјалне заштите поднених ЦСР без обзира на утемељеност захтева за особе старије од 65 година

Извод: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: Сваке године

Индикаџор 3: Број решења о оствареним правима из социјалне заштите за старије

Опис: Број остварених права из социјалне заштите мерен решењима ЦСР у проматраној години за особе старије од 65 година

Извор: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: Сваке године

Индикаџор 4: Стопа ризика сиромаштва старије популације

Опис: Особа се налази у ризику од сиромаштва уколико је њен доходак испод прага сиромаштва – праг сиромаштва се изражава као 60% медијане националног еквивалентног расположивог дохотка израженог у динарима.

Извор: Анкета о приходима и животним условима (SILC)

Временски оквир: 2024, 2027, 2030

Индикаџор 5: Стопа изразите материјалне ускраћености

Опис: Процент популације старије од 65 година која није у стању изразите материјалне ускраћености. Изразита материјална ускраћеност се односи на стање немогућности да особа приушти седам од 13 добара.

Извор: Анкета о приходима и животним условима (SILC)

Временски оквир: 2024, 2027, 2030.

Индикаџор 6: Процент старијих особа које живе испод социјалног минимума

Опис: Број старијих особа са укупним примањима испод линије социјалног минимума у односу на укупан број старијих.

Извор: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: Свеке године

Превенција насиља:

Индикаџор 1: Инциденција насиља над старијим

Опис: Број пријављених случајева насиља у породици над старијим (психичко, физичко, сексуално, економско и угрожавање живота)

Извор: МУП Србије

Временски оквир: Свеке године

Индикаџор 2: Број починилаца насиља у породици који су повратници у чињењу насиља

Опис: Број починилаца насиља у породици који су повратници у чињењу насиља.

Извор: МУП Србије

Одређивање врсте докумената јавне политике

Осмишљавање и развој адекватног модела – јавне политике – о старијима представља изазов за сваку друштвену заједницу и професионалце. Потребно је одредити правце који ће довести до већег задовољства и активног учешћа старијих, квалитетнијег коришћења слободног времена и здравог старења. Уједно, потребно је обезбедити сигурност и достојанство уз уважавање људских права и слобода.

Предложени правци јавне политике:

- Здрав и активан живот
  - Поштовање различитости, родне равноправности, промовисање међугенерациске и интрагенерациске солидарности и дијалога
  - Партиципација (активно учешће старијих у друштву, запошљавање старијих, унапређење услова живота у руралним областима, смањење сиромаштва),
  - Подстицајно и подржавајуће окружење
  - Координисани рад кључних заинтересованих страна (интеграција, иновација и унапређевање постојећих услуга социо-здравствене заштите).
-
- У Републици Србији не постоји кровни документ јавне политике за старије. Национална стратегија о старењу 2006-2015 је истекла.
  - У Републици Србији, између два пописа (2011-2022) дошло је до значајне промене у демографској структури становништва (продужен је животни век, нове циљне групе).
  - У међународном приступу проблема старијих дошло је до промене концепта активног старења у здраво старење.

- Анализом тренутног стања уочена је потреба за мултисекторским приступом у решавању проблема старијих.

У Републици Србији је до 2015. године била на снази Национална стратегија о старењу, која је као стратешке правце имала афирмацију и остваривање целовитог приступа старењу као и реафирмацију улоге породице и породичне солидарности у унапређивању квалитета живота старијих грађана у развоју друштвене заједнице. Међутим, након истека ове стратегије, нови документ није донет.

Потребно је посветити посебну пажњу старењу, интегришући задовољење потреба старијих у општи стратешки документ, који би подразумевао сигурност и остваривање различитих права, радно ангажовање, социјалну и здравствену заштиту, као и спречавање дискриминације и борбу против стереотипа и предрасуда кроз систем образовања и информисања, међугенерациску сарадњу, прилагођавање окружења, различите кампање у медијима, специјализоване емисије, публикације, брошуре, новинске чланке и живу реч. Сходно наведеном, нови стратешки документ треба да прати акциони план са јасно одређеним временским оквиром за предузимање конкретних активности и одређеним финансијским средствима и изворима финансирања за све мере и активности.

Када се посматра популација старијих и проблеми са којима се они сусрећу, потребно је пре свега напоменути да се не ради о хомогеној групи која има једнаке потребе и могућности. Оваква структура представља додатни проблем и изазов у области јавне политике, стратешког планирања и системског решења. Изражене су разлике између оних који живе у урбаним или у руралним срединама, између оних који имају више од 80 година живота и млађих, оних који су на институционалном смештају или живе сами и слчно, а посебно су изражане и родне разлике између мушкараца и жена. Због тога је унапређивању положаја старијих потребно приступати мултисекторски и свеобухватно, уз претходну анализу и дубинско сагледавање свих релевантних извештаја и истраживања, посебно анализу раније спроведених мера и активности. Приликом креирања конкретних мера треба спровести широк консултативни процес са свим релевантним актерима, реално дефинисати циљеве и активности, обезбедити изворе финансирања и водити рачуна о потребама различитих група старијих грађана уз њихово активно укључивање у ове процесе, али и у спровођење конкретних мера и активности, посебно на нивоу локалне самоуправе⁵⁸.

Анализа ефеката предложених мера на физичка и правна лица и буџет

Анализа ефеката на друштво

Предложени општи и посебни циљеви предвиђају утицај на једну од осетљивијих друштвених група - старије особе - са циљем побољшања квалитета њиховог живота и положаја. У основи мера је једнаки приступ старијих свим услугама и правима из различитих сектора.

---

58 <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2021/09/poseban-izvestaj-o-diskriminaciji-starijih.pdf>

Анализа економских ефеката

Испуњење општег и посебних циљева треба да доведе до једнакости права свих грађана и грађанки и социјалне укључености, што у крајњој линији води до боље искоришћености свих потенцијала друштва у циљу увећања укупног друштвеног богатства. Прерасподела друштвених ресурса биће праведнија и усмерена на најугроженије слојеве становништва.

Анализа финансијских ефеката

Средства за реализацију Стратегије за унапређење положаја старијих лица у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године треба да буду обезбеђена у буџету Републике Србије и кроз међународну развојну помоћ, кроз редистрибуцију постојећих средстава у циљу испуњења предвиђених мера, као и из бесповратних донаторских средстава.

Носиоци програма треба да у оквиру годишњих планова рада институција, планирају реализацију активности, као и средства за њихову реализацију. На основу извештаја о резултатима спровођења активности за сваку буџетску годину утврдиће се потребна укупна средства за реализацију планираних активности за наредну годину. За сваки стратешки циљ одређене су мере и активности помоћу којих ће се омогућити постизање стратешких циљева, као и индикатори постигнућа циљева.